

PĚSTUJ BEZPEČNĚ

Nepodporuj invazní druhy

Šíření invazních nepůvodních druhů ze zahradních kultur do volné krajiny zatím není příliš známé téma. Jen málo zahradníků a zahradních architektů si připouští závažnost tohoto problému. Rizika spojená s neustálým přenosem diaspor pěstovaných druhů ze zahrad do volné krajiny si uvědomují zejména ti, kteří jsou propojeni s odbornou botanickou komunitou. Množství zplanělých, původně pěstovaných druhů je pozorováno při nekontrolovaném šíření, kdy dochází ke konkurenčnímu vytlačování původních druhů a degradaci celých společenstev rostlin a živočichů.

Šířením invazních druhů jsou nejvíce ohroženy vzácné biotopy a biotopy podléhající zákonné ochraně. Pouze výše zmíněná, poměrně malá skupina profesionálních zahradníků, má snahu problém řešit, například omezením výsadeb nepůvodních a zejména rizikových druhů do volné krajiny. Česká zemědělská univerzita v Praze (ČZU) spolu s Výzkumným ústavem okrasného zahradnictví (VÚKOZ) a Svazem zakládání a údržby zeleně (SZÚZ) řeší projekt nazvaný Pěstuj bezpečně – nepodporuj invazní druhy, podpořený z programu „Životní prostředí, ekosystémy a změna klimatu“, financovaný z Norských fondů 2014–2021, který rozvíjí spolupráci zahradníků a odborníků na invazní šíření rostlin. Náplní projektu je propojení zahradníků s botaniky, předání zkušeností a hledání řešení výše popsaného problému.

Invazní nepůvodní druhy se na nové území dostávají činností člověka a jsou schopné zde dlouhodobě přežívat, rozmnožovat se a dále se šířit. Hlavními parametry pro hodnocení invazního šíření jsou dopady na původní společenstva, ekosystémové služby, ekonomiku či veřejné zdraví. Z celosvětového

hlediska byly invazní nepůvodní druhy identifikovány jako jeden z nejzávažnějších faktorů snižující biodiverzitu. Nejvíce invadované lokality se v České republice nacházejí zejména v teplejších oblastech s vysokým vlivem lidské činnosti, v okolí velkých řek a městských oblastí (jižní Morava, Polabská nížina apod.). Vysokou náchylnost k přijímání invazních druhů vykazují také postindustriální oblasti (např. Ostravsko). Pro Českou republiku byly sestaveny seznamy invazních druhů – černý a šedý seznam, a seznam druhů vyžadujících pozornost, které zahrnují druhy rostlin i živočichů klasifikovaných na základě míry dopadu na životní prostředí, invazního statusu a nutných managementových opatření. Černý seznam obsahuje druhy s prokazatelným dopadem na životní prostředí, šedý druhy s limitovaným dopadem a seznam druhů vyžadujících pozornost definuje druhy, které se ještě nevyskytují na území České republiky, ale působí problémy v okolních státech. Celkově je v těchto seznamech zapsáno 150 druhů rostlin – 78 druhů je zapsáno v černém seznamu, 47 druhů na šedém seznamu a 25 na seznamu druhů vyžadujících pozornost.

▼ *Jednou z mnoha rostlin schopnou se přesévat a tedy i zplaňovat je mavuň červená (Centranthus ruber) (A), která dokáže existovat i velmi silně konkurenčním prostředí (B)*





▲ **Okrasné záhony mohou mít působivou kompozici a přitom nepředstavovat riziko pro volnou krajinu**



▲ **Modřelec arménský (*Muscari armeniacum*) zplanělý mimo kulturu v antropogenním společenstvu.**

Druhy ze všech zmíněných seznamů jsou chápány jako prioritní z hlediska invazních vlastností a je na ně zaměřena pozornost ochrany přírody. V rámci ochranných opatření je omezovalo jejich šíření a jsou likvidovány především ve zvláště chráněných územích. Náklady na likvidaci jsou však enormní a účinnost opatření je často snížena z důvodu nedostatečného odstranění rostlin, které mají šanci se znovu obnovit z podzemních orgánů či z půdní semenné banky. Právě proto je v poslední době věnována pozornost především prevenci šíření zmíněných nepůvodních druhů. Některé z těchto druhů jsou v ČR hojně pěstovány v kulturách právě pro svou vysokou vitalitu, tedy vlastnost předurčující invazní chování. Jedná se o druhy atraktivní květem, které často tvoří velké množství snadno klíčivých semen, či se množí vegetativně, rychle rostou a produkují velké množství biomasy. Důležitým společným jmenovatelem je jejich snadné pěstování a vytrvalost. Zahradní kultury jsou poté jedním z nejčastějších zdrojů zplanění nepůvodních druhů rostlin. Se zvyšující se popularitou zahradničení se zvětšuje také sortiment rostlinných druhů zaváděných do kultur. V současné době jsou známy stovky tisíc okrasných taxonů, které jsou pěstovány. I to je důvod, proč se stále zvyšuje riziko zplanění dalších a dalších nepůvodních druhů (taxonů) rostlin. Bylo zjištěno, že v mnoha částech Evropy i světa tvoří nepůvodní druhy již nadpoloviční procento druhů jednotlivých lokálních flór. V České republice je to celých 54 % a toto číslo se nadále zvyšuje. Je tedy nezbytné věnovat pozornost nikoli pouze etablovaným invazním nepůvodním druhům, ale také nepůvodním druhům schopným zplanění z okrasných výsadeb.

Z výše zmíněných důvodů je aktuální upozornit na problém a pozitivním přístupem motivovat zahradnickou veřejnost ke změně výběru pěstovaných rostlin. Hlavním cílem projektu je zastavení zavádění invazních nepůvodních druhů rostlin do zahradních kultur a jejich následné nahrazení alternativními druhy, které nevykazují nebezpečné invazní chování.

Projekt Pěstuj bezpečně – nepodporuj invazní druhy je zaměřen na přenos informací od vědecké komunity, která si problém s nepůvodními druhy již delší dobu uvědomuje, k odborné i laické zahradnické veřejnosti včetně studentů středních odborných škol. Cílem projektu je představit odborné zahradnické veřejnosti rizika pěstování invazních nepůvodních



▲ **Kolotočnick ozdobný (*Telekia speciosa*) je již po staletí pěstován v parcích a zahradách odkud úspěšně uniká do blízkého i širokého okolí.**

druhů schopných zplaňovat do krajiny a zároveň možnosti jejich plnohodnotného nahrazení alternativními „bezpečnými druhy“ či kultivary podobných kvalit a estetických hodnot. Projekt je inspirován již probíhajícími kampaněmi Grow Me Instead z Austrálie (<https://www.ngina.com.au/>) a Nového Zélandu (<https://www.weedbusters.org.nz/>). V obou zemích je v rámci kampaně společnost pozitivně motivována k pěstování „bezpečných druhů“, tedy druhů, které nevykazují invazní chování a nejsou tak hrozbou pro volnou krajinu ani pro samotné zahrady. Představovaný projekt má kromě osvětové a vzdělávací části také část praktickou – namnožení „bezpečných druhů“, ověření jejich ekologických vlastností a následné zavedení taxonů do kultur prostřednictvím botanických zahrad, okrasných školek a hobby center. Věříme, že realizace projektu je prvním a zcela zásadním krokem, který umožní významně omezit šíření nepůvodních a invazních druhů ze zahradních kultur, potenciálních ohnisek invazí, do volné přírody.

„Podpořeno Norskem prostřednictvím Norských fondů.“
 „Supported by Norway through the Norway Grants.“